

# หลักการและทฤษฎีเกี่ยวกับวิธีการเรียนรู้แบบอริยสัจ 4

## PRINCIPLES AND THEORIES ABOUT THE METHOD OF LEARNING

### THE NOBLE TRUTHS 4

<sup>1</sup>พระมหานูพันธ์ พรหมชาติ และ <sup>2</sup>วิทยา ทองดี

<sup>1</sup>Phamaha Anuphan Promchalee and <sup>2</sup>Wittaya Thongdee

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahaculalongkornrajavidyalaya University, Thailand

<sup>1</sup>phichyananth@gmail.com

**Received** July 10, 2022; **Revised** November 2, 2022; **Accepted** December 1, 2022

### บทคัดย่อ

หลักการหรือสาระสำคัญของวิธีการเรียนรู้แบบอริยสัจ 4 เป็นการเริ่มต้นจากปัญหาหรือความทุกข์ที่ประสบโดยกำหนดรู้ทำความเข้าใจกับปัญหาหรือความทุกข์ที่ประสบนั้นให้ชัดเจน แล้วสืบค้นหาสาเหตุ วางแผนการปฏิบัติที่จะกำจัดสาเหตุของปัญหา โดยสอดคล้องกับการที่จะบรรลุจุดหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งการใช้หลักการและทฤษฎีการเรียนรู้แบบอริยสัจ 4 มาใช้ในกระบวนการจัดการเรียนการสอนเพื่อปลูกฝังให้ผู้เรียนเป็นนักแก้ปัญหาที่ดี โดยเน้นให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติค้นคว้าด้วยตนเอง หาสาเหตุของปัญหา และวิธีการแก้ปัญหา สามารถเชื่อมโยงความรู้เป็นลำดับขั้นตอน อีกทั้งยังสามารถสอดแทรกด้านคุณธรรมจริยธรรมให้กับผู้เรียนได้ด้วย

**คำสำคัญ :** หลักการ, ทฤษฎี, วิธีการเรียนรู้แบบอริยสัจ 4

<sup>1</sup> นิสิต, สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

<sup>2</sup> ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

## Abstract

Principle or essence of the Four Noble Truths method is to clearly define the knowledge and understanding of the problem or suffering experienced. Plan actions to eliminate the root cause of the problem. In accordance with the achievement of the intended destination, Cultivate students to be good problem solvers. By focusing on students to do their own research Finding the cause of the problem, Cultivate students to be good problem solvers. By focusing on students to do their own research Finding the cause of the problem, Solve problems, able to link knowledge in a sequence of steps, as well as be able to insert moral and ethical aspects to learners as well.

**Keywords :** Principles, theories, method of learning the Noble Truths 4.

## บทนำ

ปัจจุบันนักเรียนให้ความสนใจต่อพระพุทธศาสนาน้อยลง ส่วนหนึ่งเป็นเพราะการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยที่มีการพัฒนา เทคโนโลยีไม่หยุดนิ่งจึงทำให้เด็กไม่เข้าใจศาสนา พิธีการศึกษาศาสนามีความจำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากคนไทยมีความคุ้นเคยกับพระพุทธศาสนาตั้งแต่เกิดจนตาย เช่น การเกิด การแต่งงาน การตาย เป็นต้น ล้วนต้องอาศัยศาสนพิธี (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2556 : 1-4) ศาสนพิธีจึงมีความจำเป็นในด้านเป็นเครื่องสร้างศรัทธา ความเชื่อ ความรู้สึก นึกคิดให้เกิดขึ้นแก่ผู้ปฏิบัติตาม นอกจากนี้ ระเบียบการปฏิบัติตามศาสนพิธียังเป็นแนวทาง ในการทำความดีสำหรับพุทธศาสนิกชนอีกด้วย (กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 2551 : 681-682)

อริยสัจสี่เป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงค้นพบด้วย พระองค์เอง แล้วทรงนำมาประกาศสั่งสอนพุทธ สาวกให้บรรลุตาม เป็นหลักธรรมที่เป็นความจริง ในการแสวงหาจุดมุ่งหมายของชีวิตผู้ที่ปฏิบัติตามหลักอริยสัจสี่ก็จะสามารถกำจัดกิเลสที่อยู่ภายในจิตใจ จนถึงขั้นบรรลุคุณธรรมขั้นสูง เป็นวิถีแห่งความดับทุกข์นอกจากนี้หลักอริยสัจสี่ยังสามารถนำมาใช้ในการแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตได้เป็นอย่างดีการปฏิบัติตามหลักอริยสัจสี่ จะทำให้รู้แจ้งถึงวิธีการและกระบวนการในการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบและได้ผลจริงที่ยั่งยืน กระบวนการในการแก้ปัญหาตามหลักอริยสัจ 4 ขึ้นได้แก่ ขึ้นกำหนดปัญหา ขึ้นวิเคราะห์สาเหตุ

ปัญหา ขึ้นแก้ปัญหาลงและขึ้นกำหนดวิธีการแก้ปัญหาลง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2549 : 281-282)

## แนวคิดเกี่ยวกับวิธีการเรียนรู้แบบอริยสัจ 4

การจัดการเรียนรู้แบบอริยสัจสี่เป็นการ จัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญด้วยการให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ครูเป็นเพียงผู้ ชี้แนะแนวทาง แนะนำและให้คำปรึกษานอกเหนือจากนั้นขึ้นอยู่กับศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคนว่าจะเรียนรู้ได้มากเพียงใด กระบวนการจัดการเรียนรู้แบบอริยสัจ มี 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นวิเคราะห์ปัญหา (ขั้นทุกข์) หมายถึง การแยกแยะประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้น โดยครูเป็นผู้สร้างสถานการณ์ปัญหาขึ้นหรือนักเรียนกำหนดประเด็นปัญหาเอง 2) ขั้นหาสาเหตุ (ขั้นสมุทัย) หมายถึง การให้ผู้เรียนได้ค้นหาที่มาของปัญหาด้วยตัวเองว่ามีอะไรบ้าง 3) ขั้นทดลองเก็บข้อมูล (ขั้นนิโรธ) หมายถึง การที่ผู้เรียนได้รู้ที่มาของปัญหาแล้วทดลองเก็บข้อมูลด้วยวิธีการต่างๆ จนกระทั่งค้นพบวิธีแก้ปัญหาก็ถูกต้องและได้ผลที่สุด 4) ขั้นวิเคราะห์และสรุปผล (ขั้นมรรค) หมายถึง เมื่อนักเรียนค้นพบวิธีแก้ปัญหาก็ให้สรุปเป็นกระบวนการเพื่อนำไปปฏิบัติ ทั้ง 4 ขั้นตอนนี้จะทำให้ผู้เรียนคิดแก้ปัญหาได้อย่างเป็นระบบและมีเหตุผลและพัฒนา กระบวนการเรียนรู้ทำให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระมากขึ้น (วิภาวรรณ พินลาและคณะ, 2563 : 119)

สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาแห่งชาติ (2553 : 2) ได้ให้ความหมายและจุดมุ่งหมายของการศึกษาดังที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตราที่ 4 ได้อธิบายว่า “การศึกษา หมายถึง กระบวนการเรียนรู้เพื่อ ความสำเร็จของบุคคลและสังคม โดย การถ่ายทอดความรู้การฝึก การอบรม การสืบ สานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลง ความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ อันเกิดจากการ จัดสภาพแวดล้อมสังคม การ เรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต” ใน มาตราที่ 6 แห่งหมวดที่ 1 บททั่วไป ได้อธิบายจุดมุ่งหมายของการศึกษา ไว้ว่า “การศึกษาต้อง เป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทย ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มี จริยธรรมและคุณธรรมใน การดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” นอกจากนั้นใน พระราชบัญญัติการศึกษายังกล่าวไว้อีกว่า “ผู้ปกครองมีหน้าที่จัดให้บุตรธิดาได้รับการศึกษาอย่าง น้อย 9 ปี และต้องเป็นการศึกษาตลอดชีวิต”

การเรียนรู้พระพุทธศาสนา เรื่อง ศาสนพิธี เป็นการปลูกฝังความมีวินัย จิตสำนึก และคุณค่า ของระเบียบข้อปฏิบัติต่างๆ ให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียน ความรู้พื้นฐานด้านศาสนพิธีจะทำให้ผู้เรียน

รู้ หลักเกณฑ์ขั้นตอน และแนวทางในการดำเนิน ชีวิตในฐานะที่เป็นพุทธศาสนิกชน ดังนั้นสิ่งควรตระหนัก คือจะอย่างไรเพื่อให้ผู้เรียนมี พัฒนาการด้านการศึกษา เพราะการศึกษาเป็น เครื่องมือพัฒนามนุษย์ให้สมบูรณ์ด้านสติปัญญา อารมณ์และสังคม จะอย่างไรให้เด็กเกิดความ ใฝ่รู้ใฝ่เรียน มีจิตสาธารณะหรือมีระเบียบวินัย (วีรภัทร ไหมไหว, 2560 : 3) ดังนั้นแล้ว การศึกษาศาสนพิธีจึงมีความสำคัญในด้านการ อนุรักษ์พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ ยังการปลูกฝังค่านิยมที่ดีให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียนด้วย

#### ความหมายของอริยสัจ 4

พระราชมุนี (2526: 107-108) ได้แยกความของอริยสัจไว้ดังนี้

1. ทุกข์ ได้แก่ ขาติ ขรา มรณะ การประจวบกับสิ่งอันไม่เป็นที่รัก การพลัดพรากจากของรัก ความปรารถนาไม่สมหวัง โดยย่อว่าอุปาทานขันธ 5 (ขันธ 5 ที่ยึดไว้ด้วยอุปาทาน) เป็นทุกข์ พุทธอีกนัยหนึ่ง คือภาวะที่แฝงด้วยความกดดัน บีบคั้น ขัดแย้ง ขัดข้อง มีความบกพร่อง ไม่สมบูรณ์อยู่ในตัว ทั้งที่เกิดเป็นปัญหาขึ้นแล้ว และที่อาจเกิดเป็นปัญหาขึ้นมาเมื่อใดเมื่อหนึ่งในรูปใดรูปหนึ่งแก่ผู้ที่ยึดมั่นไว้ด้วยอุปาทาน หน้าที่ต่อทุกข์ คือการกำหนดรู้ หรือทำความเข้าใจ ให้มองเห็นความหมายและขอบเขตโดยชัดเจนเพื่อการดำเนินการขั้นต่อไปจะพึงเป็นไปได้และตรงปัญหา

2. ทุกขสมุทัย เรียกสั้นๆว่าสมุทัย (เหตุเกิดแห่งทุกข์) ได้แก่ ตัณหา ที่ทำให้เกิดภพใหม่ ประกอบด้วยความเพิลิตเพิลินและความติดใจ คอยแสหากความเพิลิตเพิลินใหม่ๆ เรื่อยๆ มี 3 คือ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา พุทธอีกนัยหนึ่ง คือ ความอยากที่ยึดถือเอาตัวตนเป็นที่ตั้งโดยอาการซึ่งมีเราที่จะได้จะเป็นจะไม่ใช่เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ทำให้ชีวิตถูกบีบคั้นด้วยความรู้สึกกระวนกระวาย ความกลัว ความติดข้องในรูปใดรูปหนึ่งอยู่ตลอดเวลาไม่ปลดปล่อยเป็นอิสระ หน้าที่ต่อสมุทัยคือ ละเสียทำให้หมดไปเสีย

3. ทุกขนิโรธ เรียกสั้นๆว่านิโรธ (ความดับทุกข์) ได้แก่การที่ตัณหาดับไปโดยไม่เหลือด้วยการคลายออก การสละเสียได้ สลัดออก พ้นไปได้ ไม่พัวพัน พุทธอีกนัยหนึ่ง ภาวะที่ไม่มี ความทุกข์เหลืออยู่ เพราะหมดตัณหาไม่ถูกบีบคั้นด้วยความรู้สึกกระวนกระวาย ความกลัว และความติดข้องใดๆ ทั้งสิ้น มีแต่ภาวะที่บริสุทธิ์ เป็นอิสระ สงบ ปลอดโปร่ง ผ่องใส เบิกบาน หน้าที่ต่อนิโรธคือ ทำให้แจ้ง ทำให้สำเร็จ ทำให้เกิดมีเป็นจริงขึ้นมาหรือบรรลุถึง

4. ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา (ปฏิปทาที่นำไปสู่ความดับแห่งทุกข์) เรียกสั้นๆว่ามรรค ได้แก่ทางประเสริฐมีองค์ประกอบ 8 คือ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ หน้าที่ต่อมรรค คือ ฝึกอบรม หรือปฏิบัติ

พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ 2530 (2531 : 526-539) ได้ให้ความหมายไว้ว่าอริยะ หมายถึง บุคคลผู้บรรลุนิพพานแล้ว สัจ หมายถึง ความรู้แห่งความจริง ดังนั้นอริยสัจ หมายถึง ความจริงของพระอริยะหรือความจริงอันประเสริฐเป็นชื่อธรรมที่สำคัญหมวดหนึ่งในพระพุทธศาสนา 4 ประกอบด้วย 1) ทุกข์ 2) สมุทัย 3) นิโรธ และ 4) มรรค

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2538: 9-896) ได้กล่าวในคัมภีร์วิสุทธิมคค์ อรรถาธิบายในบาลีแสดงความหมายของอริยสัจ รวมได้ 4 นัย คือ

1. สัจจะที่พระอริยตรัสรู้
2. สัจจะของพระอริยะ
3. สัจจะที่ทำให้เป็นอริยะ
4. สัจจะอย่างอริยะคือแท้แน่นอน

พระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญานันทภิกขุ) (มปป.: 4-5) กล่าวว่าอริย แปลว่าประเสริฐ และ สัจ แปลว่าของจริง อริยสัจ จึงแปลว่าของจริงอันประเสริฐ หรือแปลอีกอย่างหนึ่งว่าของจริงที่ทำให้เป็นผู้ประเสริฐขึ้น ใครรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่ง 4 ประการนี้ก็กลายเป็น “อริยบุคคล” แปลว่า “ผู้ประเสริฐ”

จากการศึกษาค้นคว้าข้างต้น สามารถสรุปได้ว่าอริยสัจ 4 หมายถึงความจริงอันประเสริฐ 4 ประการซึ่งประกอบไปด้วย ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค

## ทฤษฎีเกี่ยวกับวิธีการเรียนรู้แบบอริยสัจ 4

พนม พงษ์ไพบูลย์ และคณะ (2528: 8-10) กล่าวว่าการสอนในลักษณะนี้เช่นนี้เป็นวิธีการที่ผู้เรียนได้ประสบและทราบวิธีการแก้ปัญหา ช่วยให้ผู้เรียนคิดเป็นทำเป็นแก้ปัญหาด้วยตนเองในปัจจุบันและอนาคตหากต้องมีการใช้วิธีการสอนเช่นนี้บ่อย ๆ ทำให้ผู้เรียนคิดเป็นแก้ปัญหาเป็นเมื่อปัญหาอะไรเกิดขึ้นในชีวิตของตน ไม่ตระหนกตกใจสามารถแก้ปัญหาโดยทันที และการแก้ปัญหาที่ตนนั้นจำเป็นต้องอาศัยการตัดสินใจที่ดีด้วยตามแนวทางดังนี้

1. พิจารณาปัญหาที่เกิดขึ้นให้แน่ใจว่าเป็นปัญหาที่แท้จริง เป็นเพียงผลของปัญหา
2. พยายามแสวงหาข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับปัญหานั้น
3. ให้ข้อเท็จจริงที่หาได้ พิจารณาตัวปัญหาอีกครั้งหนึ่ง ทำให้มองเห็นชัดเจนขึ้น
4. กำหนดวิธีทางแก้ปัญหาทั้งในระยะยาวและระยะสั้น
5. เลือกวิธีการแก้ปัญหาที่เหมาะสมที่สุด
6. วางแนวปฏิบัติเกี่ยวกับวิธีการแก้ปัญหาที่ตกลงใจเลือก

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2544: 4-44) กล่าวถึงหลักการสอนและวิธีสอนซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. ปัญญาเป็นสิ่งสร้างสรรค์ขึ้นภายในตัวผู้เรียนเอง เป็นความรู้ความเข้าใจที่พัฒนาเกิดขึ้นในตัวผู้เรียนเอง ผู้อื่นจะบังคับหรือยัดเยียดให้ไม่ได้
2. ผู้สอนทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตร ช่วยชี้นำทางการเรียนโดยการอำนวยโอกาสที่จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าถึงปัญญา
3. วิธีสอน อูบาย และกลวิธีต่าง ๆ เป็นสื่อหรือเครื่องผ่อนแรงการเรียนการสอน
4. อิสระภาพในทางความคิดเป็นอุปกรณ์สำคัญในการสร้างปัญญา (ปัญญาคือมากกว่าความรู้)

#### เนื้อหาที่ใช้สอน

1. สอนจากสิ่งที่รู้เห็นเข้าใจง่าย หรือรู้เห็นเข้าใจอยู่แล้ว ไปหาสิ่งที่เห็นเข้าใจได้ยากหรือยังไม่รู้ไม่เห็นไม่เข้าใจ
2. สอนเนื้อเรื่องที่ค่อยลุ่มลึกยากลงไปตามลำดับขั้น และความต่อเนื่องกันเป็นสายลงไป
3. ถ้าสิ่งที่สอนเป็นสิ่งที่แสดงได้ก็สอนด้วยของจริง ให้ผู้เรียนได้ดู ได้เห็น ได้ฟังเอง อย่างที่เรียกว่าประสบการณ์ตรง
4. สอนตรงเนื้อหาตรงเรื่องคุมอยู่ในเรื่อง มีจุดไม่วกวน ไม่ไขว้เขว ไม่ออกนอก เรื่องโดยไม่มีอะไรเกี่ยวข้องในเนื้อหา
5. สอนมีเหตุผล ตรงตามเห็นจริงได้
6. สอนเท่าที่จำเป็นพอดีสำหรับให้เกิดความเข้าใจ ให้การเรียนรู้ได้ผล ไม่ใช่สอนเท่าที่ตนรู้ หรือสอนแสดงภูมิว่าผู้สอนมีความรู้มาก
7. สอนสิ่งที่มีความหมาย ควรที่เขาจะเรียนรู้และเข้าใจ เป็นประโยชน์แก่ตัวเขาเองเกี่ยวกับตัวผู้เรียน 1) รู้คำนึงถึงและสอนให้เหมาะตามความแตกต่างระหว่างบุคคล 2) ปรับวิธีสอนผ่อนให้เหมาะกับบุคคล แม้สอนเรื่องเดียวกันแต่ต่างบุคคล อาจใช้ต่างวิธี ข้อนี้เกี่ยวข้องต่อเนื่องมาจากข้อที่ 1 3) นอกจากคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลแล้ว ผู้สอนยังจะต้องคำนึงถึงความพร้อม ความสุกอม ความแก่รอบแห่งอินทรีย์หรือญาณของผู้เรียนแต่ละบุคคลเป็นราย ๆ ไป ด้วยว่าในแต่ละคราวหรือเมื่อถึงเวลานั้น ๆ เขาควรจะได้เรียนอะไร และเรียนได้แค่ไหนเพียงไร หรือว่าสิ่งที่ต้องการให้เขารู้นั้นควรให้เขาเรียนได้หรือยัง 4) สอนโดยให้ผู้เรียนลงมือทำด้วยตนเอง ซึ่งจะช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจชัดเจน แม่นยำ และได้ผลจริง 5) การสอนดำเนินไปในรูปที่ให้ผู้รู้สึกว่าการเรียนกับผู้สอนมีบทบาทร่วมกันในการแสวงหาความจริงให้มีการแสดงความคิดเห็นโต้ตอบเสรี หลักนี้เป็นข้อสำคัญในวิธีการแห่งปัญญา ซึ่งต้องการอิสรภาพในทางความคิดและโดยวิธีนี้เมื่อเข้าถึงความ

จริง ผู้เรียนจะรู้สึกว่าได้มองเห็นความจริงด้วยตนเอง และมีความชัดเจนมั่นใจ หลักนี้เป็นหลักที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ประจำและมักมาในรูปการถามตอบซึ่งอาจแยกลักษณะการสอนแบบนี้ได้เป็นล่อให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นของตนเองมา ซึ่งข้อคิดเห็นให้แก่เขาส่งเสริมให้เขาคิด และให้ผู้เรียนเป็นผู้วินิจฉัยความรู้ที่ตนเอง ผู้สอนเป็นเพียงผู้นำซึ่งช่องทางเข้าสู่ความรู้ในการนี้ผู้สอนมักกลายเป็นผู้ถามปัญหาแทนที่จะเป็นผู้ตอบ มีการแสดงความคิดเห็น ได้ตอบอย่างเสรี แต่มุ่งหาความรู้ ไม่ใช่มุ่งแสดงภูมิหรืออวดกัน เอาใจใส่บุคคลที่ควรได้รับความสนใจพิเศษเป็นราย ๆ ไปตามควรแก่กาลเทศะ และเหตุการณ์ ช่วยเหลือเอาใจใส่คนที่ด้อยที่มีปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินการสอน

## บทสรุป

จากการศึกษาค้นคว้าข้างต้นสรุปได้ว่า วิธีสอนแบบอริยสัจ 4 เป็นผลทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการแก้ปัญหาสูงขึ้น ซึ่งวิธีสอนนี้เป็นวิธีที่ฝึกกระบวนการคิดแก้ปัญหาของผู้เรียน ดังนั้นการปลูกฝังให้ผู้เรียนมีระบบระเบียบขั้นตอนในการคิด จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการจัดการเรียนการสอน

อริยสัจ 4 หมายถึงความจริงอันประเสริฐ 4 ประการซึ่งประกอบไปด้วย 1) ทุกข์เป็นช่วยนักเรียนให้ได้ศึกษาพิจารณาดูปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง ด้วยความรอบคอบ และพยายามกำหนดขอบเขตของปัญหา ซึ่งนักเรียนจะต้องคิดแก้ไขให้จงได้ 2) สมุทัย ช่วยนักเรียนให้ได้พิจารณาด้วยตัวเองว่าสาเหตุของปัญหามีอะไรบ้าง ครูช่วยนักเรียนให้ได้เกิดความเข้าใจว่าในการแก้ปัญหาใด ๆ นั้นจะต้องกำจัดหรือดับที่ต้นตอหรือแก้ที่สาเหตุของปัญหาเหล่านั้น ครูช่วยนักเรียนให้คิดว่าการแก้ที่สาเหตุนั้น อาจจะกระทำอะไรได้บ้างคือ ให้กำหนดสิ่งที่จะกระทำนี้เป็นข้อ ๆ ไป 3) นิโรธ การทำให้แจ้งหรือให้บรรลु จุดหมายที่ต้องการทำอย่างไรจึงจะทำให้แจ้งได้ 4) มรรค จากการทดลองกระทำด้วยตัวเองหลาย ๆ อย่างนั้นย่อมจะได้ผลออกมาให้เห็นชัด ผลบางประการจะชี้ให้เห็นว่าแก้ปัญหาไม่ได้เลยผลบางประการชี้ให้เห็น ว่า แก้ปัญหาได้แน่นอนแล้ว และได้บรรลุจุดหมายแล้วได้แนวทางหรือข้อปฏิบัติที่เราต้องการแล้ว เหล่านี้ หมายความว่า จะต้องวิเคราะห์และเปรียบเทียบข้อมูล ซึ่งบ่งถึงแนวคิดหรือสภาพการณ์ (condition) อันจะต้องนำไปปฏิบัติเป็นส่วนใหญ่วิธีสอนหรือการสอนนั้น ย่อมเป็นการกระทำอย่างหนึ่ง คือจะอย่างไรผู้เรียนจึงจะเกิดความเข้าใจ หรือเกิดการเรียนรู้ขึ้นมาได้

## เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา, กระทรวงวัฒนธรรม. (2551). *จดหมายเหตุการสาธยายพระไตรปิฎก :เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว*. กรุงเทพฯ:ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- พนม พงษ์ไพบูลย์ และคณะ. (2528). *สาโรช บัวศรีกับศึกษาศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์.
- พระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญานันทภิกขุ). (มปป.) *อริยสัจจ์ ความจริงอันประเสริฐ 4 ประการ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมสภา
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2538). *พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงและขยายความ)*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- \_\_\_\_\_. (2544). *พุทธวิธีการสอน*. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด.
- พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ.2530. (2531). กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช.
- พระราชวรมุนี (2526) *พุทธธรรม กฎธรรมชาติและคุณค่าสำหรับชีวิต*. พิมพ์ครั้งที่ 5 กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2549). *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ*. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2556). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 24), กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา.
- วิภาวรรณ พินลาและวิภาดา พินลา. (2563). *สังคมศึกษากับการพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูง* กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2553). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553*. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.